

ПРОЕВТАНАЗІЙНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЗАПЕРЕЧЕННЯ СЕНСУ СТРАЖДАНЬ

Досвід терпіння, які щоденно переживає людина, спонукає її шукати відповідь на запитання, у чому полягає сенс і вартість страждання. Ці проблеми тісно пов'язані з питаннями про сутність людини та зміст її життя. Відповіді на окреслені запитання можуть бути різними й позначатися не тільки на світогляді конкретної людини, а й на формуванні культури, як можна побачити на прикладі проевтаназійної ментальності. Водночас у статті стверджено: щоб віднайти справжній зміст людського страждання, необхідно розкрити інтегральну концепцію особи через призму віри, у світлі страждань Ісуса Христа.

Ключові слова: страждання, проевтаназійна ментальність, пошук сенсу страждань, спасительне значення страждань.

Вступ

У сучасному культурному просторі, опанованому надмірним індивідуалізмом, утилітаризмом, посиленою технологізацією суспільного життя, нестримним споживацтвом, де людина є малозначною «ланкою», сталася дегуманізація та десакралізація цінності людського життя і людського терпіння в широкому значенні цього слова. Розвивається загальна утилітарна філософія суспільного життя, котра проголошує та вважає вартісним тільки те, що приносить приємність і користь. Це веде до поширення проевтаназійної ментальності. У такій культурі неможливо віднайти сенс страждання, адже його вважають злом для людини, абсолютним злом, а тому все, що могло б запобігти йому або усунути його, дозволене. Якщо ж життя має цінність тільки за певних обставин, то за їхньої відсутності позбавлення життя є чимось розумним. Спробуймо розглянути драму людського страждання та розкрити його суть. Усвідомлення сенсу й вартості страждання у світлі віри дасть змогу розпізнати в ньому не зло,

а особливий вид Божого дару та своєрідний моральний заклик. Історія людини від початку й до сьогодні переплетена двоякими пережиттями. З одного боку, вони радісні, щасливі, з іншого – позначені вадами, хворобами, стражданнями. Терпіння є невід’ємним чинником земного існування людини в кожній епосі¹. Тому важливо відповісти на питання про те, яку позицію слід зайняти щодо терпіння. Однак спочатку дещо затримаємося на самій реальності терпіння.

Поняття страждань

Страждання – це прикрі, болючі відчуття й досвід, зумовлені різними чинниками внутрішньої (соматичної) та зовнішньої природи². Страждання мають не лише зовнішній, фізичний зміст, але й духовний: загроза життю, смерть близької людини, розлучення, самотність, психічний страх, брак надії. Людина – це духовно-тілесна єдність, і в цій площині єдності існує взаємозалежність: духовні страждання можуть викликати хвороби тіла, і навпаки, фізичні муки впроваджують сум’яття в духовне життя людини. Фізичному болю товаришує психічний біль, спричиняючи страждання. Страждання завжди проймають цілу особу: тіло, психіку, душу³. Страждання є болючим станом, і часто людина відчувається безпорадною перед ним, переживаючи його особисто чи будучи свідком мук дорогих їй осіб⁴.

Психологічне самопочуття людини в термінальній фазі хвороби надзвичайно складне. Показниками психічних проблем хворого є те, що негативні емоційні реакції, патологічні стани виявляються у психічних порушеннях і неадекватних реакціях на фізичні страждання. Ставлення людини до своєї недуги формується сукупністю пізнавальних та емоційних процесів. Хвороба є динамічною, тому ставлення людини до власної немочі, а також спосіб боротьби з нею може змінюватися. Хвороба та її наростаючі клінічні вияви найчастіше викликають негативні емоції: роздратування, почуття загрози, страх.

¹ Поп.: Jan Paweł II. Przemówienie w szpitalu «Villa Betania» w Rzymie // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*. Warszawa 1985, с. 264.

² J. Łuczak. Cierpienie – charakterystyka, rozpoznanie, wspomaganie cierpiących, powinności leczących, skuteczność pomocy cierpiącym chorym // *Człowiek nieuleczalnie chory* / ред. B. Block, W. Otrębski. Lublin 1997, с. 68; V. J. Collins. Managing Pain and Prolonging Life // *The New Technologies of Birth and Death: Medical, Legal and Moral Dimensions. Proceedings of the Workshop for Bishops of the United States and Canada*. St. Louis 1980, с. 144–145.

³ T. L. Chruściel. Farmakoterapia bólu // *Służba Życiu* 1 (2003) 18; A. S. Moraczewski. Care of Persons Desiring to Die, Yet Not Terminally Ill // *Moral Responsibility in Prolonging Life Decisions* / ред. D. G. McCarthy, A. S. Moraczewski. St. Louis 1981, с. 230.

⁴ S. Rosik. Pokusa eutanazji a normatyw osobowej godności człowieka // *Roczniki Teologiczne* 44 (1997) 31.

У боротьбі людини з хворобою, залежно від важкості недуги й ефективності протидії їй, можна виділити декілька станів психологічного пристосування до неї: непевність, порушення рівноваги, прагнення зміни шляхом повернення до доброго самопочуття⁵. Негативні реакції особливо інтенсифікуються тоді, коли пацієнт уперше дізнається про невиліковність своєї хвороби і близьку смерть. Переломним моментом, викликаним психічною дезорієнтацією, є відмова від подальшого лікування.

Щоденний досвід підтверджує, що страждання є невід'ємною частиною людського існування. Це явище є загальним, а св. Іван Павло II окреслює його як «дійсність із тисячами облич»⁶. Воно супроводжує людину на кожному етапі її розвитку. Однак не слід ототожнювати страждання і хворобу. Хвороба є ймовірним фактом у людській екзистенції, а страждання, натомість, знаходиться глибоко в особистості й заторкує глибинне людське «я». З огляду на духовно-матеріальну єдність людини, страждання виявляє подвійний аспект пережиття болю, своєрідний «світ болю», неповторний у його індивідуальному вимірі. У стражданні людина залишається сама зі своїми почуттями тривоги, питаннями, деколи розпачем або/і бунтом. Ніхто не може забрати від людини тягар її страждань⁷.

Хвороба є болючою складовою людського життя. «Дорога й часто шкідлива для організму терапія, ізоляція та дискримінація з боку здорових, болючий неспокій про те, як вийти з цього зла, спричиняють, окрім фізичних терпінь, і те, що недуга стає однією з жахливих форм страждання»⁸. До цього додаються пригніченість, розпач, прагнення опіки, смуток за найближчими, невпевненість у завтрашньому дні⁹.

Хвора людина відчуває свою минущість, неміч, недуга вилучає її із сучасного життя, стає для людини іншим світом, що зводиться до почуття упокорення, залежності від близьких¹⁰. Проте водночас недуга – це дар,

⁵ Поп.: A. Bartoszek. *Człowiek w obliczu cierpienia i umierania. Moralne aspekty opieki paliatywnej*. Katowice 2000, с. 255.

⁶ Jan Paweł II. *Spotkanie z chorymi w Lourdes (Francja) // O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984)* / упор. М. Kloss, ч. 2. Niepokalanów 1988, с. 113.

⁷ Поп.: Rosik. *Pokusa eutanazji*, с. 32; D. Adams. *Cierpienie dzieci i młodocianych – jak leczący mogą im pomóc? // Człowiek nieuleczalnie chory*, с. 104.

⁸ Jan Paweł II. *Przemówienie do uczestników drugiego Międzynarodowego Kursu-Konferencji «Radiodiagnostyka i metody terapii w onkologii» w Rzymie // O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*. Warszawa 1985, с. 198; R. A. McCormick. *Health and Medicine in Catholic Tradition*. New York 1987, с. 157–158.

⁹ Rosik. *Pokusa eutanazji*, с. 33.

¹⁰ Поп. Jan Paweł II *Spotkanie z osobami starszymi, chorymi i ułomnymi w Haus der Barmherzigkeit w Wiedniu // O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984)*, ч. 2, с. 119.

що вимагає терпеливості, й нагода для власного вдосконалення. У хворобі треба турбуватися про правдиве добро людини. Страждання саме в собі не є прокляттям для людини і може стати шансом для виявлення її моральної величі. Через страждання людина духовно зростає¹¹.

Варто, врешті, згадати про ще один чинник, який викликає страждання й невідлучно пов'язаний з людським існуванням, – старість з усіма її супровідними симптомами. У старшому віці найвиразніше проявляється слабкість людського існування¹². Це стан не лише втрати психофізичних умінь, а й появи відчуття самотності, непотрібності, розірвання людських відносин, приниження¹³.

Іван Павло II окреслює старість як «час в'янення, час, коли світ комусь стає чужим, життя – тягарем, а тіло – терпінням»¹⁴, але одночасно вказує на моральний вимір старості, представляючи її як вартість і як завдання¹⁵. Центральною думкою в навчанні Івана Павла II щодо ролі старших людей є теза, що старість – це цінність, Божий дар для людей, родини та суспільства¹⁶. Стара і хвора людина відчуває, що наближається мить зустрічі з помиранням і смертю. Терплячи і згасаючи, людина торкається таємниці всіх відчутих страждань, коли прагне відсунути завісу, яка закриває її відповідь на запитання про сенс болю та смерті¹⁷.

Спроби уникнути страждань

Питання уникнення страждань стає для людини надзвичайно актуальним. Прагнення визволитися від страждання має два напрямки. З одного боку, існує апатія стоїків і релігій Сходу, тобто апатія «згори»: завдяки своїй внутрішній поставі людина досягає такої суверенності духу, що підноситься понад страждання й мінливий досвід долі. Людина стає байдужою до них, вони перестають її тривожити. З іншого боку, є визволення, осягнене

¹¹ Пор. Іван Павло II. *Апостольський лист Salvifici doloris*, 22 / Митрополича комісія УГКЦ в справах охорони здоров'я. Львів 2005.

¹² Jan Paweł II. *List do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku*. Częstochowa 1999, с. 26.

¹³ Пор. Jan Paweł II. Премовлення до pielgrzymki francuskiego ruchu ludzi starszych *La Vie Montante* z okazji beatyfikacji s. Jeanne Jugan // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, с. 250; B. R. Ferrell, N. Coyle. *The Nature of Suffering and the Goals of Nursing*. Oxford 2008, с. 75–77.

¹⁴ Jan Paweł II. Премовлення до ludzi starszych w katedrze w Monachium // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, с. 123.

¹⁵ Див.: A. Bartoszek. *Starość // Encyklopedia nauczania moralnego* / ред. J. Nagórny, K. Jeżyna. Radom 2005, с. 506.

¹⁶ Див.: A. Zwoliński. *Starość // Encyklopedia nauczania moralnego* / ред. A. Zwoliński. Radom 2005, с. 486.

¹⁷ Rosik. *Pokusa eutanazji*, с. 34.

«знизу», до якого стремів Епікур, навчаючи техніки, як використовувати життя, техніки, що усуває страждання¹⁸.

Йдучи цими двома шляхами, людина може стати своєрідним віртуозом і частково або повністю досягнути мети. Проте обидві ці дороги ведуть до гордості, яка заперечує реальний стан людини, скрито привласнює собі божественність і противиться правді про саму себе. Те, що суперечить правді, є брехнею, а значить – фактором руйнування. Техніка усунення страждання закриває очі на правдиву велич життя. Звичайно, потрібно вказати на велику дистанцію, яка відділяє епікуреїзм від апатії та здобувається зусиллям духу, бо у своїх вищих формах вона передбачає болісну дорогу¹⁹.

У світлі сказаного можна збагнути відмінність між смертю Христа і смертю Сократа. Христос умирає не з гордовитим спокоєм філософа, а з криком болю, відчувши всю глибину мук через зраду. Коли зіставити ці два випадки, то гордості, яка жадає рівності з Богом, протиставляється прийняття людськості з усіма її наслідками (пор. Фил. 2:6–11)²⁰.

З розвитком сучасних можливостей людини тема усунення страждання набула особливого значення. Спроби, розпочаті медициною, психологією, педагогікою, набули рис гігантського зусилля, спрямованого на остаточне спасіння людства. Звісно, можна і треба різними способами злагіднювати та зменшувати людське страждання. Однак бажання цілком ліквідувати терпіння рівноцінне з вигнанням любові, а через це – з деградацією самої людини. Наслідком цього може бути тільки пуста життя і пуста смерті. Людина, яка відкидає страждання, замикається перед життям. Втеча від страждання – це втеча від життя²¹.

Аргументи прихильників евтаназії

У секуляризованій культурі, яка вивіщує гедоністичні й утилітарні погляди на життя, набуває дедалі більшого поширення образ страху перед болем і смертю. Першим поштовхом до розвитку ідеології, яка обстоює евтаназію, стала поява «Маніфесту евтаназії», опублікованого в журналі «The Humanist» у липні 1974 р. за підписами понад 40 відомих людей, серед яких були навіть лауреати Нобелівської премії: Жак Монó (Jacques Monod), Лайнус Карл Полінг (Linus Carl Pauling), Джозеф Томсон (Joseph Thomson). У «Маніфесті» написано: «Ми стверджуємо, що приймати чи нав'язувати страждання є неморальним. Ми віримо в цінність та гідність особи, з чого й виникає необхідність

¹⁸ J. Ratzinger. *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*. Poznań 1984, с. 119; А. Т. Łukowska. *Problem cierpienia w refleksji filozoficznej // Człowiek nieuleczalnie chory*, с. 130.

¹⁹ Ratzinger. *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*, с. 120.

²⁰ Там само.

²¹ Там само, с. 120–121.

дозволити їй вільно і раціонально покерувати своєю особистою долею»²². Іншими словами, тим, хто терпить від невиліковних недуг і дійшов до останньої стадії, слід запропонувати заходи для легкої та безболісної смерті²³.

Опираючись на ці передумови, прибічники евтаназії формулюють тези про те, що кожна людина має право на гідну смерть і тому може просити лікаря, щоб той зменшив її страждання. На їхню думку, недопустимо, з огляду на абсолютну пошану до життя, спонукати хворих до прийняття нелюдських мук, приниження й самотності серед медичної апаратури. Забезпечити кожному право на гідну смерть, на переконання прихильників евтаназії, є ще необхіднішим в умовах, коли медицина може на довший час продовжувати агонію людини, наражаючи її на страждання, що перевищують природну шкалу. Підтримування життя цих осіб є для них самих джерелом страждання, а для суспільства – тягарем, який унеможливорює належну допомогу тим, хто її дійсно потребує²⁴.

У цих твердженнях прихильників евтаназії можна відчитати жалість, проте вона двозначна: звичайно, біль часто є нестерпним, але нерідко він буває ще нестерпнішим для тих, хто перебуває поруч із хворим. «Рятуючи» недужого від болю, часто вони бажають визволити від страждань якраз себе. Чи в такій ситуації вони справді зважають на вибір хворого, відповідаючи на його крик про допомогу смертельним ударом? Заподіяти смерть – означає насамперед позбавити себе необхідності почути прохання хворого, бо за словами «вбий мене» приховане його благання «розділи мій біль і допоможи мені». Адже «по-людськи» завжди тяжче супроводжувати хвору людину в її стражданні, аніж просто знищити²⁵.

Сучасна людина намагається зробити все, щоб усунути хворобу та смерть зі свого поля зору. Однак вони належать до людського життя, і їх слід по-людськи переживати. Евтаназія є негуманною тому, що забирає основне право людини – право на життя, невід'ємне на кожному його етапі: до і після народження, у вигідних і не вигідних ситуаціях²⁶.

Потрібно наголосити, що спроби звільнити людину від терпінь деколи можуть бути дуже корисними, але виключно тоді, коли визнано їхні межі та пошановано цілісність буття, бо якщо вони залишаться самоціллю, то заведуть у пустку. Остаточню людину може заспокоїти тільки відповідь, котра

²² Цит. за: Э. Сгречча, В. Тамбоне. *Биоэтика* / перекл. В. Зелинский, Н. Костомарова. Москва 2002, с. 349.

²³ Сгречча, Тамбоне. *Биоэтика*, с. 350.

²⁴ W. Bołoz. *Życie w ludzkich rękach. Podstawowe zagadnienia bioetyczne*. Warszawa 1997, с. 196–197.

²⁵ Ж. Судо. Евтаназія // *Успенська вежа* 3 (117) (2002) 7.

²⁶ Bołoz. *Życie w ludzkich rękach*, с. 199.

сповнить її безмежне прагнення любові. І лише вічне життя може зрівноважити питання про те, яким є наше існування і наша смерть на цій землі²⁷.

Український професор-онколог Анатолій Гнатишак стверджував:

Людині ніколи не слід доручати право розпоряджатися власним та однозначно чужим життям; прагматизм нашої епохи, штовхнувши людину до запобіжного засобу позбутися мук та відчуття приреченості, зробив ще більше зло, позаяк сьогодення людина не усвідомлює відповідальності за стан власної душі; адже душа давно належить тим речам та обставинам, котрі надавали зміст її життю. Людина, викинута поза цей сенс, прагне смерті, – не так через муки, як через втрату сенсу життя. Тому проблема криється не в потребі особи отримати право на легку смерть, а в необхідності надати їй [смерті] змісту, коли вона [людина] страждає від психофізичних факторів²⁸.

Віктор Франкл, відомий психіатр, висловив подібну думку: людину неможливо зламати муками, її нищить тільки те страждання, котрому не можна надати жодного сенсу²⁹.

Чи страждання має сенс?

На це питання можна відповісти по-різному, залежно від того, з якого кута зору його розглядати. Подивимося тут на нього з погляду релігії, біології та антропології. Дуалістичні релігії вважають зло (і людське страждання) елементом всесвіту, рівноправним із добром, а монотеїстичні релігії стверджують, що зло і терпіння є незбагненні для людського розуму, але зрозумілі для Бога. Люди, які вірять у такого Бога, можуть віднайти сенс навіть у найгірших муках³⁰. Зі свого боку, теоретики евтаназії відкидають обидві релігійні концепції сенсу страждання. Такий підхід впливає з іншої концепції світу і людини, яка зводить життя особи до суто біологічної та матеріальної функції, принижує гідність і покликання людини та, як наслідок, заперечує сенс страждання³¹.

Біологічне пояснення терпіння трактує його як реакцію живого організму на біль, муки, що є ознакою закладеного в людині пристосування високого рангу. Біологічну роль болю наочно ілюструє перебування пацієнта у стані, при якому втрачаються больові відчуття, як, наприклад, при різних формах нейропатії: такі «знечулені» хворі легко зазнають важких ушкоджень та опіків. З погляду біології, страждання, а особливо біль, стають

²⁷ Поп. Ratzinger. *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*, с. 121.

²⁸ Цит. за: М. І. Нищук. Евтаназія: право та безправ'я вибору смерті // *Практична медицина* 1–2 (1999) 114.

²⁹ V. E. Frankl. *Homo patiens. Próba wyjaśnienia sensu cierpienia*. Warszawa 1984, с. 81.

³⁰ Поп. Іван Павло II. *Апостольський лист Salvifici doloris*, 9.

³¹ J. Kalniuk. *Eutanazja negacją wartości życia i powołania człowieka* // *Chronic i wspomagać ludzkie życie* / ред. К. Kaczmarczyk. Kraków 2000, с. 84.

«беззмiстовними» (вже не є корисними для організму), коли втрачають свою запобiжну, зберiгальну та корегуючу функцію³².

Зазвичай прибічники евтаназії вказують на добро хворого, якого таким шляхом звільняють від страждання. Для них мiрилом добра і зла стає гедоністичний «іспит сумління». З такої перспективи людський біль і страждання не мають жодної цінності. Навпаки, вартісним є стан відсутності болю, звільнення від «беззмiстовного» страждання. Така думка основана на матеріалістичній або крайній спіритуалістичній концепції людини, згідно з якою страждання є феноменом лише природного рівня (сигнал організму, що неправильно функціонує), котрому не можна підпорядковувати людину. Однак через усвідомлення в людському бутті також і духовної істоти, для якої тіло є не тільки зовнішньою, природною сферою, а й невід'ємною складовою людської особи, кожне страждання має і надприродний вимір. Не може бути «беззмiстовного» страждання там, де це страждання є сигналом можливості вилікувати хворий організм³³.

Поняття «беззмiстовного страждання» в тому значенні, в якому його використовують для своєї аргументації прихильники евтаназії, не можна зводити до суто біологічного розуміння, тому що воно має глибший зміст. Біологічна реакція на біль і терпіння не містить у собі потягу до самознищення³⁴.

З погляду антропології, страждання, котре перевищує свою біологічну функцію, так само беззмiстовне, як землетрус або інші природні катаклізми. Суть страждання залежить від того, що ми з ним зробимо, яка його цінність для нас, чи має воно трансцендентний вимір. Прибічники евтаназії вважають, що людське життя можна оцінити кількісно та якісно, а також зіставити й порівняти з іншими вартостями – звільненням від страждання, полегшенням для родини чи суспільства³⁵. Однак це хибний підхід, бо розглядає ці вартості лише з матеріального боку, натомість людину не можна зводити лише до тіла, котре є гідним людини тільки тоді, коли здорове. Бо недуга і страждання – це досвід не лише тілесної оболонки, а й усієї людини в єдності душі та тіла.

³² R. Fenigsen. *Eutanazja. Śmierć z wyboru?* Poznań 1994, с. 66–67.

³³ M. Czachorowski. *Eutanazja* // *Encyklopedia «białych plam»*, т. V / ред. А. Winiarczyk. Radom 2001, с. 319. «Ісус проголошує, що страждання ніколи не буває безвартісним: [...] страждання входить в план сотворення і відкуплення людства як очищення від гріха, котрий опанував людську природу, як наука про трансцендентні та вічні вартості, як гаряче прагнення правдивого й щасливого життя в Бозі і з Богом» (Jan Paweł II. *Wizyta w szpitalu «Villa Albani» w Anzio (Włochy) // O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984)*, ч. 2, с. 117).

³⁴ Fenigsen. *Eutanazja. Śmierć z wyboru*, с. 67.

³⁵ Оборонці евтаназії твердять, що вартість життя визначає його якість. Йдучи за утилітаризмом, вони вважають, що евтаназія помічна для пацієнта тоді, коли він зазнає важких страждань (J. Dziedzic. *Eutanazja* // *Encyklopedia bioetyki. Personalizm chrześcijański. Głos Kościoła* / ред. А. Muszala. Radom 2005, с. 156).

Хвороба є чимось більшим за клінічний факт, який можна описати медичними термінами. Це стан недужої людини. Тому медичні працівники повинні ставитися до пацієнта відповідно до цього інтегрального людського підходу, допомагаючи хворому зрозуміти сенс страждання³⁶.

У подальшій аргументації щодо негідності евтаназії як заперечення сенсу й цінності терпіння треба перш за все пригадати основні антропологічні твердження, у контексті яких можна віднайти сенс страждання. Говоримо передусім про наявність у людині духовного начала, розуму та волі, завдяки яким вона може свідомо керувати процесами розумової і чуттєвої сфери за певних обмежень³⁷.

Людина зберігає здатність розумового сприйняття себе і світу доти, доки в ній діють сили розуму й почуття і при цьому перша з них зберігає бодай часткову владу над свідомими порухами другої. Крім того, людина у всесвіті становить лише частку творіння, котра має свій початок і своє звершення в нескінченних вимірах персонального Божого буття. Звідси людина черпає свою свободу, своє призначення й сенс усієї діяльності, свої моральні ідеали та людську гідність, яка не зникає внаслідок страждання, як того хотіли би прихильники евтаназії³⁸.

Прихильники натуралістичного чи утилітарного розуміння людини не враховують двох елементів дійсності, а саме: світу Духа в людині й трансцендентного світу поза нею. Власне вони й визначають істинний сенс життя, страждання і смерті людини (разом із її призначенням до безсмертя і до вічного життя як остаточної мети). Страждання саме по собі є вадою, руйнацією, але в баченні людини, здатної прийняти існування Бога, воно перетворюється у творчу силу й може становити один з елементів моральної досконалості особи. Велич і загроза страждання є вражаючим викликом для людської волі. Однак у ту мить, коли воно стане прийнятним, навіть якщо поєднане з проявами слабкості людини, яка терпить, страждання приводить до вершин героїзму й гідне найвищого подиву. В інтегральній концепції людини страждання – це не просто зло, а один з елементів людського існування, коли особа, роблячи певний вибір, може прийняти і збагатити це існування. Саме християнство надає стражданню новий сенс, опираючись на вчення про хрест Господа Ісуса і його значення в житті людини³⁹. Ісус Христос узяв на себе наші хвороби, немочі й терпіння⁴⁰.

³⁶ Fenigsen. *Eutanazja. Śmierć z wyboru*, с. 67.

³⁷ Kalniuk. *Eutanazja negacją wartości życia i powołania człowieka*, с. 85–86.

³⁸ Там само, с. 86.

³⁹ F. Drączkowski. *Cierpienie i śmierć w nauce Ojców Kościoła // Cierpienie i śmierć* / ред. А. J. Nowak. Lublin 1992, с. 39.

⁴⁰ Поп. Jan Paweł II. *Do chorych w krakowskim kościele Ojców Franciszkanów // O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, с. 38.

Християнська віра трактує людське життя у вищому й ширшому сенсі, ніж біологія. Людина віднаходить себе тоді, коли зразком правдивого існування визнає правду і справедливість, хоча повна відкритість на життя не раз набувала в людській історії характеру мучеництва. Віра не шукає страждання, але знає, що дорога до повноти завжди проходить через страждання. Коли життя на своїх вершинах вимагає страждання, віра відкидає спробу осягнення «апатії», усунення страждання як того, що суперечить сутності людини⁴¹.

Людське страждання завжди є таємницею. Людині дуже важко самій пройти через його темряву⁴². Віра показує сенс страждання не тільки хворій людині, а й здоровій. Святий Іван Павло II в апостольському листі «*Salvifici doloris*», аналізуючи поведінку милосердного самарянина, говорить про поглиблення християнського змісту страждання у відносинах між людьми. Тож варто зауважити, що терпіння тісно пов'язане з любов'ю до ближнього. Страждання іншої людини має мобілізувати християнську любов до ближнього, щоб через різні послуги перебувати близько до терпіння інших і так зрозуміти власний біль⁴³. «Гуманний» мотив звільнити хворого від мук шляхом евтаназії приховує в собі небажання співтерпіти зі стражденим. Ідеться і про родичів хворого, але найбільше це стосується медичних працівників, які покликані служити Богові через служіння людському життю.

Людина має право полегшити своє страждання, але не має влади розпоряджатися власними життям і смертю на свій розсуд, залежно від обставин. Із персоналістичного погляду, кожне людське життя – цінність. Навіть наповнене хворобою і стражданням, воно є засобом осягнення особистої зрілості⁴⁴, бо «страждання є безпосередньою участю в спасительній жертві Христа й саме тому сповнює велику роль у житті Церкви»⁴⁵.

Вчення Церкви стверджує недоторканність людського життя як основи всіх людських благ, джерела й незамінного елемента людської діяльності та суспільного співжиття. Питання людського страждання (болю), котре потрібно прийняти, має особливе значення в житті християнина. Як засіб єднання з муками Христа, воно чинить покутничу, освячувальну та спасительну дію⁴⁶.

⁴¹ Поп. Ratzinger. *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*, с. 119.

⁴² Поп. Jan Paweł II. *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do chorych // Jan Paweł II. Pięćdziesiątka do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*. Kraków 2005, с. 489.

⁴³ J. Brusilo. *Prawo do śmierci czy prawo dla śmierci? // Podstawy i zastosowania bioetyki* / ред. T. Biesaga. Kraków 2001, с. 125–126.

⁴⁴ Bołoz. *Życie w ludzkich rękach*, с. 199.

⁴⁵ Jan Paweł II. *W Szpitalu Świętego Ducha w Rzymie // O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, с. 66.

⁴⁶ Поп. Jan Paweł II. *Przemówienie w szpitalu Św. Karola Boromeusza w Onitsha // O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, с. 196.

Щоби зрозуміти сенс болю і страждання, потрібно бути впевненим, що серед абсолютних цінностей біль є чимось відносним⁴⁷.

Із персоналістичного погляду, життя кожної людини має однакову вартість і зміст, адже людина сотворена для вічного життя. Есхатологічна перспектива дає змогу збагнути сенс страждання⁴⁸. Цей аспект розвиває «Декларація про евтаназію» Конгрегації віровчення⁴⁹. Пригадуючи християнське вчення про зміст страждання, документ Церкви висвітлює горизонт суперечки про евтаназію. Одним із ключових аргументів прихильників евтаназії є якраз заперечення сенсу страждання, вони прагнуть будь-якою ціною мінімалізувати терпіння, навіть коли ціною такої діяльності стає знищення самої особи, котра страждає. Однак у світлі християнської віри страждання набирає глибокого сенсу, бо є участю в страстях Христа і наслідуванням жертви відкуплення⁵⁰.

Іван Павло II навчає, що «на хресті Бог змінив сенс страждання – воно було плодом і свідченням гріха, а стало участю в спасительній дії Христа. А звідси – передбаченням остаточної перемоги над гріхом та його наслідками в очікуванні славного Воскресіння»⁵¹. Саме в Ісусі Христі страждання набуває вартості й найглибшого змісту. Саме в Ньому людина, терплячи, вдосконалюється. Складаючи жертву Богові й Церкві зі свого хреста болю і страху, вона вдосконалює свою душу, вчиться милості й любові, терпеливості й покори, здобуває духовну силу й мужність, усвідомлює спасительний вимір свого страждання⁵². Будь-яке терпіння, особливо ж пов'язане зі страхом смерті, служить удосконаленню особи, котра його переживає, тому що відбудовує в людині добро, відвертаючи її від зла. Страждання може зовнішньо поневолювати, але внутрішньо визнає людину⁵³.

Іван Павло II називає страждання покликанням – «закликом до прийняття болю, щоб преобразити його в жертву очищення і поєднання

⁴⁷ R. L. Lucas. *Bioetyka dla każdego*. Częstochowa 2005, c. 163–164.

⁴⁸ P. Bortkiewicz. *Tanatologia. Zarys problematyki moralnej*. Poznań 2000, c. 262.

⁴⁹ Kongregacja Nauki Wiary. Deklaracja o eutanazji «Iura et bona», 3 // *W trosce o życie. Wybrane Dokumenty Stolicy Apostolskiej* / ред. K. Szczygieł. Tarnów 1998, c. 336–337.

⁵⁰ M. Machinek. *Śmierć w dyspozycji człowieka. Teologia moralna wobec problemów etycznych u kresu życia ludzkiego*. Olsztyn 2001, c. 65.

⁵¹ Jan Paweł II. Przemówienie w ośrodku opieki *Piccola Casa della Provvidenza*, założonego przez św. Józefa Cottolengo w Turynie // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, c. 84.

⁵² Pop. Jan Paweł II. Do chorych w czasie Apelu Jasnogórskiego // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, c. 36.

⁵³ A. Gałuszka. Lęk, nadzieja i poczucie sensu życia u osób chorych przewlekle // *Człowiek nieuleczalnie chory*, c. 268.

у Христі та з Христом заради спасіння себе й інших»⁵⁴. Страждання з Богом завжди має позитивну вартість. Воно ушляхетнює людину, вчить покори, любові й відповідальності за власне спасіння і спасіння ближніх; приносить мир душі й стан внутрішньої гармонії, наділяє відвагою і надією⁵⁵.

В апостольському листі «*Salvifici doloris*» Іван Павло II пише, що до кожного віруючого, який зазнає на своїй життєвій дорозі терпінь, Христос звертається: «Іди за мною. Прийди! Через своє страждання візьми участь у ділі спасіння світу, яке звершилося через мої муки, через мій хрест!»⁵⁶. Йдучи за цим покликом і несучи свій хрест терпінь у духовній єдності з Христом, людина починає розуміти спасительний зміст Христових мук, а в них віднаходить і сенс свого страждання⁵⁷.

На жаль, сучасна людина, яка відійшла від моральних цінностей, часто духовно не готова до страждання і смерті й бачить у них тільки негативне – те, що нищить, а не будує. Особа, поглинута зовнішнім життям, часто забуває про обов'язок удосконалювати свій внутрішній світ, збагачувати його духовними цінностями. Вона не хоче шукати в собі й інших тривалого, незмінного, поки страждання не затримає її на цій дорозі та не спонукає до переміни способу життя і мислення. Сучасній людині бракує покори, поступливості, терпеливості й відваги, бо вона не закорінена в релігійних цінностях, які є основою морального вдосконалення⁵⁸, а тому не може чи не бажає прийняти Бога у своє життя⁵⁹.

Людина XXI століття зазвичай не готова приймати ні терпіння інших людей, ані страждання, котре зачіпає її особисто. Сьогодні біль закривають у стінах лікарень та ізоляторів. Страждання вважають неприродною перешкодою, яку слід вилучити з людського життя, бо воно не личить успішній

⁵⁴ Jan Paweł II. Msza święta z okazji jubileuszu odkupienia dla chorych // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984)*, ч. 2, с. 102.

⁵⁵ L. Patyjewicz. Doskonaląca wartość cierpienia // *Człowiek nieuleczalnie chory*, с. 162–163.

⁵⁶ Іван Павло II. *Апостольський лист Salvifici doloris*, 26. Християнський підхід до таємниці страждання полягає в усвідомленні того, що Ісус не тільки зносив тягар людських слабкостей, а й закликав своїх послідовників робити так само. Ісус навчав, що без страждань неможливо ввійти в Божу славу (D. G. McCarthy, E. J. Bayer. *Handbook on Critical Life Issues*. Braintree, MA 1988², с. 281).

⁵⁷ Див.: S. Olejnik. *Teologia moralna życia osobistego*. Włocławek 1999, с. 414; G. Grisez. A Christian Ethics of Limiting Medical Treatment: Guidance for Patients, Proxy Decision Makers and Counselors // *Bioethical Issues* / ред. F. J. Lescoe, D. Q. Liptak, т. II. Cromwell 1986, с. 40.

⁵⁸ Поп.: Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae*, 15 // *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II* / ред. W. Życiński. Kraków 2006; Patyjewicz. *Doskonaląca wartość cierpienia*, с. 160.

⁵⁹ W. Półtawska. *Lęk czy nadzieja?* // *Medycyna i teologia o życiu i śmierci. Drugie Polskie Sympozjum Naukowe Członków Papieskiej Akademii Pro Vita: Ars Medica et Vita Humana* / ред. M. Renkielska. Kraków 1997, с. 41.

людині. А значить, його, згідно з проевтаназійною ментальністю, потрібно ліквідувати, знищуючи суб'єкт страждання⁶⁰.

Християнський погляд на людське життя відкидає такі й подібні до них думки. Християнин знає, що нема безсенсового страждання. Хоча саме собою воно є злом, Бог може перетворити його на благо, тому що абсолютного зла не існує. З болями і стражданнями, що є наслідками гріха, треба боротися, але і їх Христос спокутував. Своєю смертю на хресті Він освятив саму смерть, надав їй нового змісту, перетворивши з наслідку гріха в інструмент спасіння. Той, хто терпить болі, може з'єднатися з Христом. У стражданнях невинного, в його передсмертній агонії та смерті відтворюється образ і таїнство Христа⁶¹, тому що «сам Христос присутній у кожному терплячому та хворому»⁶².

Те, як людина зносить біль і терпіння, залежить від змісту, якого вона їм надає. Християнина у стражданнях духовно зміцнює хрест Ісуса, адже він стає учасником таємниці Його хреста⁶³. Це не сам біль має глибокий сенс, то людина, котра терпить, є гідна любові й може надати своєму стражданню змісту, приймаючи його неминучість. Прийняття терпіння в єдності з Богом наповнює страждання сенсом і дає людині сили його перенести⁶⁴.

Згідно із християнським ученням, терпіння, зокрема в останню мить життя, мають особливе місце в Божому плані спасіння. Вони є свідченням участі у стражданні Христа й знаком Його відкупительної жертви. Тому не слід дивуватися, коли деякі християни надають перевагу помірному вживанню знеболювальних засобів для добровільного прийняття хоча б частини своїх терпінь, асоціюючи себе зі стражденим і розп'ятим Христом (Мт. 27:34). Утім, було б нерозсудливо зводити такий героїзм до загального правила. Навпаки, людська і християнська розсудливість пропонують більшості хворих уживати ліки, здатні зменшити біль чи втишити його, навіть якщо ці препарати можуть спричинити подвійний ефект і притуплювати свідомість. Коли пацієнт не в силі якось виявити свої думки, то можна логічно припустити його бажання прийняти знеболювальні засоби за порадою лікаря. Відмова від таких препаратів через релігійні переконання

⁶⁰ H. Niemiec. Eutanazja się opłaca? // *Człowiek nieuleczalnie chory*, с. 49.

⁶¹ Судо. Евтаназія, с. 7.

⁶² Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. dla chorych transmitowanej przez radio // *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny*, с. 539.

⁶³ Поп.: Jan Paweł II. Przemówienie do pielgrzymki Włoskiej Unii Przewozu Chorych do Lourdes // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*, с. 203.

⁶⁴ Поп.: Machinek. *Śmierć w dyspozycji człowieka*, с. 151; Secretariat of the Roman Catholic Church in the Netherlands. Pastoral Letter "Suffering and Dying of the Sick" // *Euthanasia and Human Dignity. A Collection of Contributions by the Dutch Catholic Bishops' Conference to the Legislative Procedure (1983–2001)* / ред. P. Kohlen, G. Schumacher. Leuven 2002, с. 49.

(співучасть у стражданнях Христа) свідчить про героїчну поставу, однак і до неї ми не зобов'язані⁶⁵. Водночас недопустимо зумисно позбавляти хворого свідомості, щоб потім використати цей його стан як свідчення про нездатність до виконання розумних і вольових дій.

Варто підкреслити, що страждання, поєднані з муками Христа, не є беззмістовними. Вони приносять життєдайну силу так, як Христові терпіння на хресті принесли нам нове життя, визволене від неволі гріха. Тому, замість піддаватися «натисковій» евтаназії, належить виявити хворому сенс його страждання, дати йому відчутти, що у своєму болі він не є покинутим. Нам необхідно бути чуйними до прохання хворого,

яке випливає із серця людини в хвилину вирішального змагання зі стражданням і смертю, зокрема тоді, коли вона відчуває спокусу зануритись у відчай і неначе забутись в ньому. Це насамперед прохання про присутність, солідарність, допомогу у випробуваннях для підтримання надії тоді, коли всі людські сподівання марні⁶⁶.

Кожен із нас відчував біль, наприклад зубний. Про що ми в цей час думали? Чи не шукали допомоги? Саме так прагне допомоги людина при смерті. Такому хворому потрібне зміцнення у правдивій християнській надії:

Певність майбутнього вічного життя та надія на обіцяне воскресіння проливають нове світло на таємницю страждання і смерті й наповнюють віруючого незвичайною силою, яка дає йому змогу довіритися замислові Бога⁶⁷.

Висновок

Ісус Христос, хоч і показує людині дорогу любові й милосердя, не обіцяє легкого існування. Християнин не повинен шукати терпінь, але й не може гордувати ними. Слід пам'ятати, що дорога до повноти з'єднання з Богом проходить через страждання. Святий апостол Павло описує цю дійсність як цілковиту приналежність до Господа, котра огортає кожний стан людини. «Ніхто бо з нас не живе для себе самого і ніхто не вмирає для самого себе: бо коли ми живемо, для Господа живемо; і коли вмираємо, для Господа вмираємо. Отож, чи ми живемо, чи вмираємо, ми – Господні» (Рим. 14:7–8)⁶⁸.

Іван Павло II звернув увагу на те, що в наш час ми іноді не розуміємо значення й цінності страждання, вважаємо його злом і будь-якою ціною

⁶⁵ Czachorowski. Eutanazja, с. 320.

⁶⁶ Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae*, 67. Поп. G. Zengteler. Encyklika *Evangelium vitae* Jana Pawła II a eutanazja // *Eutanazja: perspektywa religijno-medyczo-prawna, etyka kresu życia* / ред. B. Siwek. Lublin 1996, с. 80.

⁶⁷ Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae*, 67.

⁶⁸ Поп. Szczepaniak. *Moralne problemy związane ze szpitalną opieką służby medycznej*, с. 219–220.

стараємося уникнути. Однак дуже часто страждання можуть бути шансом, щоб виявити духовну й моральну велич людини, натомість евтаназія – це свідомий акт позбавлення особи такої можливості⁶⁹. Сучасне суспільство відкидає страждання, не бачить його позитивної і творчої ролі в житті людини, а тому намагається негайно усувати будь-які вияви прикрих почуттів, незалежно від їхнього виду і причини⁷⁰.

Отже, евтаназія є запереченням сенсу страждання, втечею від терпіння, яке прихильники «легкої» смерті вважають «недостойним» людини, таким, що принижує особу, котра страждає, та її найближчих. Евтаназія – це ще один прояв цивілізації смерті, що заволоділа сучасним світом, який, закриваючись на Бога, вже не вміє збагнути змісту страждання.

Криза суспільства і його служб охорони здоров'я, криза, що вибирає «культуру смерті», впливає з виховання та філософії, які прагнуть спасти людину від страждань без хреста і всупереч хрестові. Однак навіть у спокусі закінчити своє життя людина може віднайти християнський зміст смерті. Це відбувається тоді, коли вона скеровує свій погляд на Ісуса, що помирає на хресті.

Бібліографія

- Adams D. Cierpienie dzieci i młodocianych – jak leczący mogą im pomóc? // *Człowiek nieuleczalnie chory* / red. B. Block, W. Otrębski. Lublin 1997, 104–110.
- Bartoszek A. Starość // *Encyklopedia nauczania moralnego* / red. J. Nagórny, K. Jezyna. Radom 2005, 506–508.
- Bartoszek A. *Człowiek w obliczu cierpienia i umierania. Moralne aspekty opieki paliatywnej*. Katowice 2000.
- Bołoz W. *Życie w ludzkich rękach. Podstawowe zagadnienia bioetyczne*. Warszawa 1997.
- Bortkiewicz P. *Tanatologia. Zarys problematyki moralnej*. Poznań 2000.
- Brusiło J. Prawo do śmierci czy prawo dla śmierci? // *Podstawy i zastosowania bioetyki* / red. T. Biesaga. Kraków 2001, 119–133.
- Chruściel T. L. Farmakoterapia bólu // *Służba Życiu* 1 (2003) 18–20.
- Collins V. J. Managing Pain and Prolonging Life // *The New Technologies of Birth and Death: Medical, Legal and Moral Dimensions. Proceedings of the Workshop for Bishops of the United States and Canada*. St. Louis 1980, 144–149.

⁶⁹ Г. Кришталь. Евтаназія в контексті права на гідну смерть // *Гідність людського тіла* / ред. П. Гусак. Львів 2004, с. 94.

⁷⁰ L. Szczepaniak. *Moralne problemy związane ze szpitalną opieką służby medycznej na podstawie literatury z zakresu deontologii medycznej i etyki katolickiej*. Kraków 2003, с. 126–127.

- Czachorowski M. Eutanazja // *Encyklopedia «białych plam»*, t. V / red. A. Winiarczyk. Radom 2001, 313–320.
- Drączkowski F. Cierpienie i śmierć w nauce Ojców Kościoła // *Cierpienie i śmierć* / red. A. J. Nowak. Lublin 1992, 29–48.
- Dziedzic J. Eutanazja // *Encyklopedia bioetyki. Personalizm chrześcijański. Głos Kościoła* / red. A. Muszala. Radom 2005, 153–159.
- Fenigsen R. *Eutanazja. Śmierć z wyboru?* Poznań 1994.
- Ferrell B. R., Coyle N. *The Nature of Suffering and the Goals of Nursing*. Oxford 2008.
- Frankl V. E. *Homo patiens. Próba wyjaśnienia sensu cierpienia*. Warszawa 1984.
- Gałuszka A. Lęk, nadzieja i poczucie sensu życia u osób chorych przewlekle // *Człowiek nieuleczalnie chory chory* / red. B. Block, W. Otrębski. Lublin 1997, 267–275.
- Grisez G. A Christian Ethics of Limiting Medical Treatment: Guidance for Patients, Proxy Decision Makers and Counselors // *Bioethical Issues* / ed. F. J. Lescoe, D. Q. Liptak, vol. II. Cromwell 1986, 35–56.
- Jan Paweł II. Do chorych w czasie Apelu Jasnogórskiego // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*. Warszawa 1985, 35–38.
- Jan Paweł II. Do chorych w krakowskim kościele Ojców Franciszkanów // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*. Warszawa 1985, 38–41.
- Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae* // *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II* / red. W. Życiński. Kraków 2006, 839–987.
- Jan Paweł II. Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do chorych // *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*. Kraków 2005, 485–489.
- Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. dla chorych transmitowanej przez radio // *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*. Kraków 2005, 537–540.
- Jan Paweł II. *List do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku*. Częstochowa 1999.
- Jan Paweł II. Msza święta z okazji jubileuszu odkupienia dla chorych // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984)* / wybór i przygot. do dr. Maria Kloss; [wyboru tekstów i przekł. dokonali Kamil Szostkiewicz, Tadeusz Żeleźnik], cz. 2. Niepokalanów 1988, 101–103.
- Jan Paweł II. Przemówienie do ludzi starszych w katedrze w Monachium // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982)*. Warszawa 1985, 120–127.
- Jan Paweł II. Przemówienie do pielgrzymki francuskiego ruchu ludzi starszych *La Vie Montante* z okazji beatyfikacji s. Jeanne Jugan // *O cierpieniu. Wypo-*

- wiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982). Warszawa 1985, 248–252.*
- Jan Paweł II. Przemówienie do pielgrzymki Włoskiej Unii Przewozu Chorych do Lourdes // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982). Warszawa 1985, 201–203.*
- Jan Paweł II. Przemówienie do uczestników drugiego Międzynarodowego Kursu-Konferencji «Radiodiagnostyka i metody terapii w onkologii» w Rzymie // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982). Warszawa 1985, 198–200.*
- Jan Paweł II. Przemówienie w ośrodku opieki *Piccola Casa della Provvidenza*, założonego przez św. Józefa Cottolengo w Turynie // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982). Warszawa 1985, 81–86.*
- Jan Paweł II. Przemówienie w szpitalu «Villa Betania» w Rzymie // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982). Warszawa 1985, 262–265.*
- Jan Paweł II. Przemówienie w szpitalu Św. Karola Boromeusza w Onitsha // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982). Warszawa 1985, 195–197.*
- Jan Paweł II. Spotkanie z chorymi w Lourdes (Francja) // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984) / wybór i przygot. do dr. Maria Kloss; [wyboru tekstów i przekł. dokonali Kamil Szostkiewicz, Tadeusz Żeleźnik], cz. 2. Niepokalanów 1988, 112–115.*
- Jan Paweł II. Spotkanie z osobami starszymi, chorymi i ułomnymi w *Haus der Barmherzigkeit* w Wiedniu // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984) / wybór i przygot. do dr. Maria Kloss; [wyboru tekstów i przekł. dokonali Kamil Szostkiewicz, Tadeusz Żeleźnik], cz. 2. Niepokalanów 1988, 119–122.*
- Jan Paweł II. W Szpitalu Świętego Ducha w Rzymie // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1978–1982). Warszawa 1985, 63–67.*
- Jan Paweł II. Wizyta w szpitalu «Villa Albani» w Anzio (Włochy) // *O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia (1982–1984) / wybór i przygot. do dr. Maria Kloss; [wyboru tekstów i przekł. dokonali Kamil Szostkiewicz, Tadeusz Żeleźnik], cz. 2. Niepokalanów 1988, 116–118.*
- Kalniuk J. Eutanazja negacją wartości życia i powołania człowieka // *Chronić i wspomagać ludzkie życie / red. K. Kaczmarczyk. Kraków 2000, 63–95.*
- Kongregacja Nauki Wiary. Deklaracja o eutanazji «Iura et bona» // *W trosce o życie. Wybrane Dokumenty Stolicy Apostolskiej / red. K. Szczygieł. Tarnów 1998, 333–339.*

- Lucas R. L. *Bioetyka dla każdego*. Częstochowa 2005.
- Łuczak J. Cierpienie – charakterystyka, rozpoznanie, wspomaganie cierpiących, powinności leczących, skuteczność pomocy cierpiącym chorym // *Człowiek nieuleczalnie chory* / red. B. Block, W. Otrębski. Lublin 1997, 68–95.
- Łukowska A. T. Problem cierpienia w refleksji filozoficznej // *Człowiek nieuleczalnie chory* / red. B. Block, W. Otrębski. Lublin 1997, 126–132.
- Machinek M. *Śmierć w dyspozycji człowieka. Teologia moralna wobec problemów etycznych u kresu życia ludzkiego*. Olsztyn 2001.
- McCarthy D. G., Bayer E. J. *Handbook on Critical Life Issues*. Braintree, MA 1988².
- McCormick R. A. *Health and Medicine in Catholic Tradition*. New York 1987.
- Moraczewski A. S. Care of Persons Desiring to Die, Yet Not Terminally Ill // *Moral Responsibility in Prolonging Life Decisions* / ed. D. G. McCarthy, A. S. Moraczewski. St. Louis 1981, 227–241.
- Niemiec H. Eutanazja się opłaca? // *Człowiek nieuleczalnie chory* / red. B. Block, W. Otrębski. Lublin 1997, 47–55.
- Olejnik S. *Teologia moralna życia osobistego*. Włocławek 1999.
- Patyjewicz L. Doskonaląca wartość cierpienia // *Człowiek nieuleczalnie chory* / red. B. Block, W. Otrębski. Lublin 1997, 158–165.
- Póltawska W. Lęk czy nadzieja? // *Medycyna i teologia o życiu i śmierci. Drugie Polskie Sympozjum Naukowe Członków Papieskiej Akademii Pro Vita: Ars Medica et Vita Humana* / red. M. Renkielska. Kraków 1997, 39–58.
- Ratzinger J. *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*. Poznań 1984.
- Rosik S. Pokusa eutanazji a normatyw osobowej godności człowieka // *Roczniki Teologiczne* 44 (1997) 27–51.
- Secretariat of the Roman Catholic Church in the Netherlands. Pastoral Letter “Suffering and Dying of the Sick” // *Euthanasia and Human Dignity. A Collection of Contributions by the Dutch Catholic Bishops’ Conference to the Legislative Procedure (1983–2001)* / ed. P. Kohnen, G. Schumacher. Leuven 2002, 21–55.
- Szczepaniak L. *Moralne problemy związane ze szpitalną opieką służby medycznej na podstawie literatury z zakresu deontologii medycznej i etyki katolickiej*. Kraków 2003.
- Zengteler G. Encyklika *Evangelium vitae* Jana Pawła II a eutanazja // *Eutanazja: perspektywa religijno-medyczno-prawna, etyka kresu życia* / red. B. Siwek. Lublin 1996, 77–80.
- Zwoliński A. Starość // *Encyklopedia nauczania moralnego* / red. A. Zwoliński. Radom 2005, 484–493.
- Іван Павло II. *Апостольський лист Salvifici doloris* / Митрополіча комісія УГКЦ в справах охорони здоров’я. Львів 2005.
- Ivan Pavlo II. *Apostolskyi lyst Salvifici doloris* / Mytropolycha komisiia UHKTs v spravakh okhorony zdorovia. Lviv 2005.

- Кришталь Г. Евтаназія в контексті права на гідну смерть // *Гідність людського тіла* / ред. П. Гусак. Львів 2004, 85–106.
Kryshtal H. Evtanaziia v konteksti prava na hidnu smert // *Hidnist liudskoho tila* / ed. P. Husak. Lviv 2004, 85–106.
- Нишук М. І. Евтаназія: право та безправ'я вибору смерті // *Практична медицина* 1–2 (1999) 113–116.
Nyshchuk M. I. Evtanaziia: pravo ta bezprav'ia vyboru smerti // *Praktychna medytsyna* 1–2 (1999) 113–116.
- Стречча Э., Тамбоне В. *Биоэтика* / перевод В. Зелинский, Н. Костомарова. Москва 2002.
Sgreccia E., Tambone V. *Bioetika* / tr. V. Zelinskij, N. Kostomarov. Moskva 2002.
- Судо Ж. Евтаназія // *Успенська вежа* 3 (117) (2002) 7–8.
Sudo Zh. Evtanaziia // *Uspenska vezha* 3 (117) (2002) 7–8.

Josafata Drobyk

PRO-EUTHANASIA MENTALITY AS A DENIAL
OF THE MEANING OF SUFFERING

The experience of suffering that a person goes through every day prompts him to seek an answer to the question of what the meaning and value of suffering is. These problems are closely related to questions about the essence of a person and the meaning of his life. This article indicates that the answers to the outlined questions can be different, and they affect not only the worldview of a particular person, but also the formation of culture, as can be seen on the example of the pro-euthanasia mentality. At the same time, it is affirmed: to find the true meaning of human suffering, it is necessary to reveal the integral concept of the person in the context of faith, in the light of the suffering of Jesus Christ.

Keywords: suffering, pro-euthanasia mentality, search for the meaning of suffering, salvific meaning of suffering.